

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11500612>

O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI MODERNIZATSIYALASHNING IJTIMOIIY – IQTISODIY AHAMIYATI

Xodjayeva Muhayyo Ulmasovna

Qarshi muhandislik iqtisodiyot inistituti assistent o‘qituvchisi

muhayyoolmasovna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda qishloq xo‘jaligida uchraydigan asosiy muammolar ularni hal etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish qanchalik zarur ekanligi hamda iqtisodiy islohotlar natijasida hozirgi kunda qishloq xo‘jaligi korxonalarini modernizatsiyalash va tarmoqni yanada rivojlantirish yo‘nalishlariga yangicha qarashlarning shakllanishi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Qishloq xo‘jaligi, texnologiya, innovatsiya, chorvachilik, suv, tejamkorlik, mahsuldorlik, raqamlashtirish, modernizatsiyalash, ijtimoiy – iqtisodiy, transmilliy, korporatsiya.

Аннотация: В данной статье говорится о необходимости использования инновационных технологий для решения основных проблем, возникающих сегодня в сельском хозяйстве, а также о формировании новых взглядов на направления модернизации сельскохозяйственных предприятий и дальнейшего развития отрасли в результате экономических реформ.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, технологии, инновации, животноводство, вода, сбережения, производительность, цифровизация, модернизация, социально-экономические, транснациональные, корпорации.

Abstract: This article talks about how necessary it is to use innovative technologies to solve the main problems encountered in agriculture today, as well as the formation of new views on the directions of modernization of agricultural enterprises and further development of the industry as a result of economic reforms.

Key words: Agriculture, technology, innovation, animal husbandry, water, savings, productivity, digitization, modernization, socio-economic, transnational, corporation.

Kirish: Qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida hozirgi kunda qishloq xo'jaligi korxonalarini modernizatsiyalash va tarmoqni yanada rivojlantirish yo'nalishlariga yangicha qarashlarning shakllanishi namoyon bo'lmoqda, bu albatta tarmoqni yanada barqarorlashuvini, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishni ko'payishiga, resurslardan unumli foydalanishga, yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishiga olib keladi va pirovardida qishloq xo'jaligini rivojlanishini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ma'lumki, qishloq xo'jalik korxonalarini rivojlanib borishi bilan birga, ularning soni va ishlab chiqarishdagi salmog'i ortib bormoqda, albatta bunday mexanizmlarni joriy etilishi yoki qishloq xo'jaligini modernizatsiyalash jarayoni sifat jihatidan yangi mahsulot olish uchun texnik yoki texnologiyalarni bevosita ishlab chiqarishda foydalanish, uning alohida tarkibiy qismlariga aylantirish bo'yicha izchil harakatlar yig'indisi hisoblanadi. Bugungi kunda mamlakatimiz qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishga bunday kompleks yondashish tashkil qilinmaganligi bois sohada modernizatsiyalash loyihalar bilan ishlash keng miqyosda joriy etilmagan. Bunga asosan qishloq xo'jaligining o'ziga xos xususiyatlari modernizatsiyalash jarayonga ko'rsatadigan ta'sir, modernizatsiyalashga jalb qilishning asosiy yo'nalishlari va ularni amalga oshirish stsenariylari, modernizatsiyalashni oshirish yo'llari, modernizatsiyalash faoliyatni, jarayonni, salohiyatni, tavakkalchilikni boshqarish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar etishmasligi sabab bo'lmoqda. Bunda shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlari fermer xo'jaliklar tomonidan etishtirilayotgan sharoitda fan-texnika yutuqlariga asoslangan modernizatsiyalash loyihalarning shakllanishi hamda mahsulot raqobatbardoshligini oshirish va shundan kelib chiqib, agrar siyosatni takomillashtirish muammolari yetarlicha o'rganilmaganligining ham ta'siri bor.

Shuning uchun ham sanab o'tilgan muammolarning nazariy va amaliy asoslarini o'rganish va ular bo'yicha tegishli tavsiyalar ishlab chiqish mamlakat qishloq xo'jaligining bugungi va ertangi kunining dolzarb masalasi bo'lmoqda.

Shu munosabat bilan qishloq xo'jalik korxonalarini modernizatsiyalash munosabatlarini taxlil etish va tegishli xulosalar ishlab chiqish lozim.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: Qishloq xo'jaligi korxonalarini modernizatsiyalashning ijtimoiy - iqtisodiy ahamiyati XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asrning boshlarida iqtisodiy nazariya tadbirkor, firma va davlatni modernizatsiyalash jarayonining alohida unsurlari sifatida ta'riflashdan ularga murakkab tizimning o'zaro bog'liq bo'g'inlari sifatida qarashgacha bo'lgan murakkab yo'lni bosib o'tdi. Ayni paytda bu tizim modernizatsiyalashlarning asosiy manbasi sifatida fan, universitetlar va ilmiy markazlar bilan cheklangan yopiq tizim emas, balki milliy davlatlar doirasida, xo'jalik korxonalarini tarmoqlarida va yirik korporatsiyalar

hamda kichik kompaniyalarda yuz berayotgan iqtisodiy jarayonlarga uyg'unlashgan tizim ekanligi chuqur anglab etildi. Jahon ishlab chiqarishida muhim iqtisodiy resurslar sifatida ilmiy echimlar va modernizatsiyalashlardan foydalanish asosida o'sishning yangi yo'nalishi shakllana bordi.

Bugungi asosiy vazifa milliy modernizatsiyalash tizimni rivojlantirishning strategik maqsadlarini shakllantirishdan iborat. Hozirgi zamon jahon iqtisodiy adabiyotlarida "modernizatsiyalash" ilmiy texnika yutuqlariga erishish jarayonini yangi mahsulot va texnologiyalarga asoslangan haqiqiy jarayonga aylantirish omili sifatida talqin etilmoqda. Ularning fikricha, modernizatsiyalash texnika, ishlab chiqarish va tijorat tadbirlari jamlanmasi bo'lib, bozorga yangi uskunalarni kiritish hisoblanadi. Modernizatsiyalashning mazmuni bo'yicha boshqa talqinlar ham juda ko'p. Hozirda ko'p ilm-fan talab qiladigan va texnik jihatdan murakkab tarmoqlarning rivojlanishi yuqori darajada globallashtirish, jahon savdo-sotiq kanallari bo'yicha, transmilliy korporatsiyalarni global ishlab chiqarish va sotish tarmoqlari orqali texnologik yangiliklar tarqalishi bilan xarakterlanadi. Ko'p ilmiy echim talab qilinadigan ishlab chiqarishni avval eksport uchun, so'ngra ichki bozor uchun tashkil qilish ko'pgina mamlakatlar iqtisodiyoti yuksalishining asosiy omili bo'lmoqda.

Mavzuning metodologiyasi: Modernizatsiya sohasini shakllantirish masalalarini tadqiq qilish, loyiha institutsional mexanizmlarini o'zlashtirish, kelgusida iqtisodiy rivojlanish sur'atining bosh omili sifatida ilmiy-texnika yutuqlaridan foydalanish va davlat innovatsiya siyosatini qo'llash mutaxassislar, amaliyotchilar va ilmiy jamoa qiziqishini uyg'otadi. Modernizatsiyalashga taalluqli, shuningdek, texnologiyani joriy qilish bo'yicha muammolarni nazariy o'rganish, innovatsion va ilmiy-texnika dasturlarini amaliy tarzda ishlab chiqish bo'yicha rejalar tuziladi.

Sohani rivojlantirish ishlab chiqarishni jadallashtirish va investitsiya muhiti, investitsiyalarning rivojlanish dinamikasiga bog'liq bo'ladi.

Modernizatsiyalash sohasi infratuzilma doimiy takomillashtirishini talab qiladi, ya'ni hususiy biznesda past investitsiya faolligini oshirish, innovatsiya sohasiga kapital kiritishda, axborot va kredit to'siqlarini engib o'tishda davlat tarmoqni moliyalashiga zaruriyat oshadi. Modernizatsiyalash jarayonidagi iqtisodiy o'sish sur'ati va samaradorlikning doimiy ortib turishi albatta ijodiy imkoniyatlarga bog'liq bo'ladi.

Qishloq xo'jaligida islohotlar tufayli xo'jalik yuritish va mulkchilik shakllari o'zgarishi, qishloq xo'jalik ekinlari tarkiblari o'zgartirilishi, mahsulotni qayta ishlash rivojlanganligi tarmoqda bozor munosabatlari me'yor darajasida deyish mumkin. Qishloq xo'jalik tovarlari etishtiruvchilari ham hamon savdoni o'rganmagan. Shuning o'zi ham qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligi pastligini va qishloq xo'jalik korxonasi raqobat sharoitida ishlashga tayyor emasligini ko'rsatadi. Ichki

bozorda intensiv raqobat bo'lmasa, tovar ishlab chiqaruvchilar xorij bozorlariga chiqq olmaydi. Buning uchun yangilik, xususan, yangi texnologiyalar kiritish, mehnat unumdorligini oshirish va iqtisodiy tarmoqni modernizatsiyalash usulida rivojlantirishga o'tish talab qilinadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi: Qishloq xo'jaligi korxonalarini hozirgi holatini taxlilini qiladigan bo'lsak ma'lumki, qishloq xo'jaligi mamlakatimiz iqtisodiyotining etakchi tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Aholini oziq-ovqat mahsulotlari, sanoatni xom ashyo bilan ta'minlash hamda ishlab chiqarilayotgan sanoat mahsulotlarining ma'lum bir qismi shu soha zimmasida ekanligini inobatga olsak, uning respublikamiz ijtimoiy-iqtisodiy hayotida naqadar muhim o'rin tutishi ayon bo'ladi. Shu bois, Yurtboshimiz rahnamoligida qishloq xo'jaligida keng ko'lamli hamda izchil islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Istiqloq yillarida qishloq xo'jaligida bozor munosabatlarini bosqichma bosqich joriy etishning me'yoriy-huquqiy asoslarini yaratish va uni takomillashtirib borishga alohida e'tibor qaratildi.

O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi, "Fermer xo'jaligi to'g'risida", "Dehqon xo'jaligi to'g'risida", "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi qonunlari va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar fermer va dehqon xo'jaliklari faoliyatining huquqiy asoslarini shakllantirish hamda qishloqda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochdi. Sohaning barcha tarmoqlarida turli mulkchilik va xo'jalik yuritish shakllarining rivojlanishi, mahsulot ishlab chiqarish tarkibida nodavlat sektorda faoliyat ko'rsatayotgan xo'jalik sub'ektlari ulushining yuqori bo'lishiga zamin yaratmoqda. Natijada, keyingi yillarda qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotida ularning ulushi qariyb 100 foizga yetdi. Xo'jalik yuritishning eng samarali, taraqqiy etgan davlatlar tajribasida o'zini har tomonlama oqlagan fermerlik harakatiga o'tilishi esa soha rivojida yangi davrni boshlab berdi.

Ayniqsa, keyingi yillarda fermer xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab quvvatlash, ekin turlarini hududlar tabiiy-iqlim xususiyatlarini hisobga olgan holda, mamlakat ehtiyojlari va bozor talablari asosida joylashtirish, tuproq unumdorligini oshirish, erlarning meliorativ holatini yaxshilash hamda har bir gektar maydon hisobiga olinadigan foyda miqdorini ko'paytirishga qaratilgan samarali tizimlar joriy etilmoqda. Masalan, so'nggi yillarda paxta maydonlarining qisqartirilishi hisobiga donli, sabzavot, poliz va kartoshka ekinlarining ekilishi, bog' va uzumzor maydonlarning kengaytirilishi natijasida, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida ham aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, ichki bozor to'kinchiligi va narx-navoning mavsumiy barqarorligiga erishilyapti.

Xulosa va takliflar: Yuqoridagilarga asoslanib, shunday xulosaga kelish mumkin: modernizatsiyalashning asosiy mazmuni o'zgarish, bosh vazifasi esa

vazifaning o'zgarishi, demakdir. Bir ijtimoiy-iqtisodiy tizimni ikkinchisi bilan almashtirishda anchagina yangilanishlar bo'lmoqda, ko'p tarmoqli iqtisodiyotni modernizatsiyalash o'tishi natijasida, modernizatsiyalash jarayoni jamiyat hayotiy faoliyatining barcha sohalarini qamrab oladi, ishlab chiqarish va ijtimoiy sohangagina modernizatsiyalash kiritish bilan cheklanib qolmaydi va modernizatsiyalash jarayoni pirovardida ishlab chiqarishdagi inqirozlarni bartaraf etib, ijtimoiy - iqtisodiy rivojlanishni ta'minlaydi. Respublikamiz iqtisodiyotini rivojlantirish maqsadidagi asosiy chora tadbirlar ham ushbu yo'nalishni taraqqiy etdirish orqali korxonalarining ishlab chiqarish samaradorligiga erishish uchun ishlatilmoqda.

Shu bilan birga hozirgi davrda oziq-ovqat bilan ichki bozorni ta'minlashda ham davlat himoyasi zarur, shuningdek, davlat tomonidan qishloq xo'jaligi mahsulotlari va ularning qayta ishlanganlariga o'zgaruvchan bahoni qo'yish, yer va soliq qonunlari, investitsiya kiritish uchun engilliklar berish orqali imkoniyatlar yaratiladi. Shuni hisobga olib, qishloq xo'jaligi mashinasozligi sanoatini modernizatsiyalash rivojlantirish masalasini qayta ko'rib chiqib, soha uchun zarur texnika vositalarining ma'lum qismini yaqin va uzoq xorijdan keltirish masalasini hal qilish lozim.

Muammolardan yana biri qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish, bozor bilan bog'liq muammodir. Bu muammoning echilishi, davr talab qilayotganidek, yig'ib olingan mahsulotdan samarali foydalanish, uni samarali taqsimlash, qayta ishlash sanoatini kengaytirish, har xil iste'mol tovarlari ishlab chiqarishni taqozo etadi. Bunga erishish esa, qishloq xo'jalik korxonalarini mahsulotlari etishtirish samaradorligini, shuningdek, ichki bozordagi singari tashqi bozorda ham ularning raqobatbardoshligini ma'lum darajada oshiradi.

O'zbekistonning modernizatsiyalash tizimi xo'jalik korxonalarini yuritishning yangi tizimiga ko'nikishi, avvalambor, tadbirkorlik sektori modernizatsiyalash faoliyati transformatsiyasini, ya'ni, "texnologik turtki" modelidan yangi "mahsulotga talabni aniqlash modeli"ga o'tishda namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-5853 son farmoni.

2. Ergashev R.X. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik -T.: «Extremum press», 2011.

3. "Инновационный тип развития экономики" Учебник. / Под общей ред. А.Н. Фоломева. М.: РАНС, 2008, - 388 с.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yer hisobi va davlat kadastrlarini yuritish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmoni. 2020-yil 7-sentyabr PF-6061.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilish tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".

6. Bekzod Norboyevich Jumanov Qishloq xo'jaligi karta va planlarini yangilashda kosmik suratlarning ahamiyati (Qamashi tumani g'ishtli massivi misolida) 2022/3/30 International conferences on learning and teaching 261-264 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:2osOgNQ5qMEC.

7. Бекзод Жуманов, Сарвар Турайев Қашқадарё вилоятида мавжуд ерларда ўтказилган мониторинг натижалари ва унинг ечимлари (2022 йил 1-январ ҳолатида) 2022/3/15 International conferences on learning and teaching 491-495 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:9yKSN-GCB0IC

8. БН Жуманов, ШЛ Азизов Приоритетные задачи по предоставлению земли сельскохозяйственным предприятиям и эффективному использованию земли 2022 Вестник науки 331-335 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:BqipwSGYUEgC

9. БН Джуманов Процесс и способы повышения активности учащихся в преподавании географии 2022 Вестник науки 18-22 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:UeHWp8X0CEIC

10. БН Жуманов, ЖУ Шоназаров Особенности использования информационных технологий в географическом образовании 2021 Вестник науки 38-43 https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Wp3R0bQAAAAJ&citation_for_view=Wp3R0bQAAAAJ:u-x6o8ySG0sC

11. <https://www.lex.uz>

12. <https://www.uzanalytics.com//iqtisodi%D0%B5tG%9449>

13. <https://zarnews.uz//post//yashil-iqtisodiyot>

14. <https://uzlidep.uz/news-of-party/11055>